

Janneke Stegeman – theoloog van het jaar

Op station Amersfoort ontmoet ik Janneke Stegeman. Het is 30 graden, de mussen vallen van het dak. Ik schud de hand van een energieke, vrolijke vrouw in een groene jurk.

Rolinka Klein Kranenburg

Theoloog des Vaderlands, druk vandaag?” Ze lacht. “Toevallig vandaag ja, maar het is te doen hoor!” “Hoe was het eigenlijk, het moment dat je hoorde dat je deze titel gewonnen had?” “Ik vond het heerlijk. Ik ben competitief ingesteld, dus toen het moment daar was, wilde ik ook wel erg graag winnen. En toen won ik het! Een bijna euforisch moment, net als mijn promotie een aantal jaar daarvoor. Maar dat laatste was een afsluiting van iets, dit was een prachtig begin. Met het winnen van deze titel had ik echt het gevoel “hier begint iets”. Er gaan nu dingen open die mij een podium geven en uitnodigen tot het spreken over zaken die ik belangrijk vind. Voor mij gaat theologie over het scheppen van een ruimte waar mensen tot hun recht komen. Dat betekent dat je kijkt naar wat mensen terneer drukt en klein houdt. Theologie gaat dus ook over macht.”

Relevantie van theologie

Janneke houdt zich bezig met onderwerpen die momenteel in onze samenleving tot veel debat en ophef leiden. Voor haar zijn racisme, de manier waarop we omgaan met lichamelijkeheid en seksualiteit, en de positie van de islam en moslims in onze samenleving cruciale onderwerpen.

Als theoloog zoeken naar de nuance, analyseren wie buitengesloten worden

“Ik wil graag laten horen wat de relevantie is van theologie in dat soort gesprekken. Laten zien dat religie en cultuur, samenleven en maatschappelijke problematiek met elkaar zijn verbonden. Hoe sommige Nederlanders reageren op moslims

en de islam heeft te maken met een idee dat moslims in feite buiten onze samenleving staan. Het blijft een debat over ‘wij’ en ‘zij’. Als theoloog probeer ik te zoeken naar de nuance, te analyseren wie er buitengesloten worden. Theologen beschikken over informatie over een lange, complexe geschiedenis waarin christenen bijvoorbeeld aan verschillende kanten van de macht stonden. Soms werden ze buitengesloten, soms droegen ze bij aan uitsluiting.”

Janneke ziet het als de rol van een theoloog om te wijzen op andere stemmen, die niet worden gehoord. “Neem nou de discussie over het dragen van de boerkinini”, zegt ze. “In het debat lijkt het alsof vrouwen alleen boerkinini’s zouden kunnen dragen omdat het moet van een man of van Allah. We horen niet van moslima’s zelf waarom ze dat doen. Zouden we dat wel doen, dan zouden we interessante

**‘Geloof gaat over
protest aantekenen
bij onrecht’**

dingen horen. Een draagster kan bijvoorbeeld protest aantekenen tegen de voortdurende seksualisering van het vrouwelijk lichaam.”

Als theoloog verbonden aan de Nieuwe Liefde (centrum voor debat, bezinning en poëzie) zijn het dan ook deze onderwerpen waar Stegeman met name haar aandacht aan schenkt. Ze draagt daar bij aan de programmering van het Leerhuis en aan de diensten van Ekklesia Amsterdam, in de Rode Hoed. Een mooi podium om relevante thema's onder de aandacht te brengen en te zoeken naar inclusieve, bevrijdende vormen van geloof.

Conflictsituatie

Tijdens haar promotieonderzoek heeft Janneke anderhalf jaar in Jeruzalem gewoond. Haar onderzoek richtte zich op conflict-teksten uit het profetenboek Jeremia. Pas toen zij vertrok naar Israël en Palestina, realiseerde zij zich dat 'conflict' iets is wat haar altijd heeft gefascineerd. "In Jeruzalem ligt 'conflict' aan de oppervlakte," vertelt zij, "ik wilde dat beter begrijpen. Hoe werkt dat? Waar drijft het

'Als kerk je maatschappelijke rol pakken, niet te terughoudend zijn'

op? Hoe gaan mensen daarmee om en op welke manier beïnvloedt het hun leven en denken? Welke rol speelt religie daarin?" Janneke ontdekte dat juist wat niet besproken mag worden, wat onderdrukt wordt, de voedingsbodem is voor conflict. De spreekwoordelijke olifant in de kamer die iedereen ziet, maar niemand benoemt. Zeker in bezet gebied, in Jeru-

zalem en op de Westoever, waar mensen onder constante druk en in onzekerheid leven, uit angst dat iets klappt, vreet het conflict zich in.

Moment van bevrijding

Zij vertelt het verhaal over een groep Palestijnse christelijke vrouwen. Met hen ging Janneke teksten uit Jeremia lezen. Teksten waarin God werd aangesproken als de God van de legermachten, de God van Israël. Voor die vrouwen kwamen deze teksten ontzettend verwarrend en hard aan. Zou het dan toch waar zijn? Is God partijdig? Kiest God de kant van Israël? Tegelijk werden de vrouwen opgeroepen om op zoek te gaan naar hun eigen

stem in dit verhaal, in hun verhaal met God. Zij kwamen uit bij het beeld dat God Liefde is. Tegelijk herkenden ze in Jeremia het verlangen om terug te keren naar eigen land. Deze ontdekking gaf nieuwe toegang tot de tekst van Jeremia. Niet alleen voor de Palestijnse vrouwen, maar ook zeker voor Janneke zelf. "Dit moment voelde voor mij ook als bron/ontdekking van wat God kan zijn. Het durven kiezen voor verzet, daarin zit een moment van bevrijding, daar vond ik religieuze grond onder mijn voeten." "Conflicten zijn niet per se negatief. Een situatie van conflict – dus: verschil van inzicht of doel – doet een beroep op je creativiteit en je improvisatievermogen,"

legt Janneke uit. “Als je in staat bent om op tafel te krijgen waar het om gaat, om bloot te leggen waar de pijn zit, dan kun je constructief met conflicten omgaan.”

Reformatie

In een gesprek met de theoloog des vaderlands mag de reformatie niet ontbreken. Wat kan in de kerk van deze tijd reformatie gebruiken volgens Janneke? Dat blijkt nog geen eenvoudige vraag. Janneke houdt van de kerk, het zingen van psalmen en de ruimte voor contemplatie. Tegelijk ziet zij ook dat er genoeg is wat meer of beter aandacht mag krijgen. “Ook in kerkelijke structuren vind ik het belangrijk naar macht te kijken. Die is

‘Erotiek als scheppende en leven gevende kracht’

vaak nog in handen van mannen – die meestal wit zijn. Daar zit ruimte voor verandering. Daarnaast is belangrijk dat de kerk zich uitsprekt in het debat over racisme. Daar moeten we ook onze eigen verantwoordelijkheid in nemen – de geschiedenis van racisme is verbonden met het christendom. Sowieso je maatschappelijke rol pakken als kerk, niet te terughoudend zijn.”

Volgens Janneke mag het niet de bedoeling zijn om als kerk gericht te zijn op je eigen voortbestaan. “Als je dat doet, kom je in de kramp. De taak van de kerk is een huis te zijn voor alle mensen. De focus moet niet meer zijn op ‘hoe houden we onszelf in stand’, maar op ‘hoe blijven we alert op noden in de samenleving en kunnen we daar stem en standpunt in in-

nemen?’ Geloof gaat over protest aantekenen bij onrecht, waar mensen beschadigd raken. Die reformatie mag wat mij betreft naar voren gehaald worden.”

“Oh, en Sola Scriptura mag ook wel opnieuw doordacht worden”, zegt ze stellig. “Het woord is vlees geworden en moet steeds opnieuw vlees worden. In de praktijk is het niet zo dat teksten van toen ons heden ongefilterd bepalen, dat is denk ik wel duidelijk. Het is een prachtige taak om veelstemmige oude teksten in gesprek te brengen met ons veelstemmige heden. De woorden laten meebewegen in de tijd. Het is een illusie om te denken dat we een neutrale toegang hebben tot de teksten, alles wat we lezen wordt toch gelezen door de bril van de traditie.”

Een aardig lijstje zo voor Reformatie anno 2016.

Lichamelijkheid

Het wordt inmiddels drukker op het peron grenzend aan ons restaurant, mensen komen en gaan en wij zien het geamuseerd aan. Het heeft wel iets profetisch, zo te spreken over theologie en kerk in een omgeving die in het teken staat van reizen, aankomen en vertrekken. De dynamiek van God en theologie wordt er in ieder geval flink door versterkt.

Nog een laatste onderwerp wil ik aanstippen. Niet in de minste plaats omdat het mij ook erg aanspreekt en bezighoudt. Hoe denkt Janneke over seksualiteit en lichamelijkheid? Ziet zij dat als een heet hangijzer? Een taboe?

Ze glimlacht. “Seksualiteit en lichamelijkheid blijft een spannend onderwerp, ook voor mij. Ik heb me op dat gebied wel van wat culturele en kerkelijke bagage moeten bevrijden – en in feite is dat een proces dat steeds doorgaat. Het lichaam is een ge-

schenk, denk ik, om van te genieten – ook seksueel.”

Ze vertelt over een lezing die ze ooit gaf, waarin ze inging op de lichamelijkheid van Jezus. “Dat opende nieuwe vragen: zat Hij lekker in z’n vel? Hoe ervaaarde Hij zijn lichaam?” Ze ontdekte dat er naast het bijna ascetische beeld van Jezus ook heel andere tradities te vinden zijn. Daarin wordt Jezus’ lichaam erg serieus genomen, op een creatieve, mystieke manier. Rondom de kruiswonden van Christus zijn bijvoorbeeld veel tradities ontstaan. De wond in zijn zij – aangebracht door een Romeins soldaat toen Jezus aan het kruis hing – werd bijvoorbeeld gezien als een geboortekanaal waaruit de kerk is ontstaan. Die wond werd geïnterpreteerd als een plek van nieuw leven en spirituele voeding. Datzelfde idee leidde tot het beeld van de Christus met borsten: de kerk wordt gevoed door Christus zelf. Deze verrassende visies en tradities openen nieuwe wegen om te spreken over lichamelijkheid. In onze cultuur ligt nogal veel nadruk op seksualiteit, gekoppeld aan allerlei beelden van geïdealiseerde lichamelijkheid. In de mystiek is een grote rol weggelegd voor de erotiek – dat is veel subtieler en ruimer. Erotiek als scheppende en leven gevende kracht. Het is niet van God los te zien, maar juist verbonden met ons spreken over God.”

Onze glazen raken leeg en de tijd zit er bijna op. Ook Janneke moet weer een trein verder. Naar Hoogeveen, om een lezing te geven. Het was een mooi gesprek met een medereiziger door de tijd, die ons uitnodigt om ons uit te spreken, te verzetten, te bevrijden, te verwonderen en te inspireren. Wat een mooi vak toch, theoloog, het gaat eigenlijk over alles.